

Västra Hargs kyrkogård
Folkungabygdens pastorat

Vård- och underhållsplan

2019

**Västra Hargs kyrkogård
Folkungabygdens pastorat**

Vård- och underhållsplan

Omslagsbild: Vy över kyrkogårdens norra del.

Fotografier i rapporten: © Landskapsgruppen Öresund AB där inget annat anges.

Datum: 2019-12-20

Beställare: Folkungabygdens pastorat, Axel Träffs gata 4, 595 41 Mjölby

Kontaktperson hos beställare: Karin Mårtensson, kulturarvssamordnare

Uppdragsansvarig: Andrea Jackelén, landskapsingenjör, Landskapsgruppen Öresund AB

Medverkande: Monica Sandberg, landskapsarkitekt, Landskapsgruppen Öresund AB och Mattias Eklund, byggnadsantikvarie, Nyréns Arkitektkontor

Landskapsgruppen Öresund AB

Kyrkogatan 19, 222 22 Lund

046-19 05 60

www.landskapsgruppen.se

Innehåll

1 Inledning	4
1.1 Syfte och målsättning	4
1.2 Avgränsning	4
1.3 Planens upprättande och förnyelse	4
2 Administrativa uppgifter	5
2.1 Ägoförhållanden m.m.	5
2.2 Gravskick och pågående gravrätter	5
2.3 Skyddsstatus	5
3 Historisk bakgrund och utveckling	7
3.1 1100-talet – 1800-talet	7
3.2 1900-talet och framåt	8
3.1 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia	10
4 Beskrivning av kyrkogården	11
4.1 Karta över kyrkogården	11
4.2 Omgivning och sammanhang	11
4.2.1 Karaktärsområden	12
4.3 Omgärdning och ingångar	13
4.4 Gångsystem	13
4.5 Vegetation	14
4.6 Gravanordningar	14
4.7 Ask- o minneslund	15
4.8 Konstnärlig utsmyckning	15
5 Kulturhistorisk värdeanalys	16
5.1 Övergripande kulturhistoriska värden	16
5.2 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden	17
6 Teknisk beskrivning – åtgärder och underhåll.....	18
6.1 Omgärdning	18
6.2 Ingångar	19
6.3 Byggda delar	19
6.4 Markbeläggningar	20
6.5 Vegetation	20
6.6 Gravanordningar	21
6.7 Utrustning och konstnärlig utsmyckning	22
6.8 VA- och EL-system.....	23
6.9 Tillgänglighet.....	23
7 Referenser	24

Bilagor

1. Historiska kartor och bilder, Landskapsgruppen Öresund AB, 2019
2. Mjölby område, åtgärdslista för vård och underhåll, Landskapsgruppen Öresund AB, 2019

1 Inledning

Denna vård- och underhållsplan är gjord på uppdrag av Folkungabygdens pastorat. Arbetet har utförts i dialog med representanter från pastoratet, och planen har utförts från september till december 2019. Dokumentationen grundar sig på platsbesök, arkiv- och litteraturstudier, intervjuer samt tidigare utförd dokumentation (*Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering, 2002*).

1.1 Syfte och målsättning

Syftet med planen är:

- Att tydliggöra kyrkogårdens kulturhistoriska värden.
- Att ge långsiktighet och helhetssyn i förvaltningens skötsel och vård av kyrkogården.
- Att vara ett verktyg i förvaltningsarbetet med riktlinjer och prioriteringar för värden och underhållet av kyrkogården och dess betydelse som bärare av ett kulturarv.

1.2 Avgränsning

Vård- och underhållsplanen omfattar Västra Hargs kyrkogård, Folkungabygdens pastorat, Mjölby kommun. Arbetet begränsas till området innanför kyrkogårdens omgärdning.

I denna vård- och underhållsplan har delarna *Förteckning över kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar*, *Trädvårdsplan* och *Kyrkogårdens naturvärden* inte ingått. Dessa delar utför pastoratet separat.

1.3 Planens upprättande och förnyelse

Begravningsplatser som är skyddade enligt Kulturmiljölagens kapitel 4, ska ha en vård- och underhållsplan. Det är ägaren till begravningsplatsen som ska se till att planen upprättas. Vård- och underhållsplanen ska antas av församlingens beslutande organ. Länsstyrelsen ska innan dess ges möjlighet att yttra sig över planen. Det förutsätts att församlingen fortlöpande håller vård- och underhållsplanen aktuell. Nya uppgifter av betydelse, ändringar och tillägg ska fogas till planen. Planen ska uppdateras regelbundet, minst vart 10:e år. Se vidare i Riksantikvarieämbetets föreskrifter om kyrkliga kulturminnen (KRFS 2012:2).

I arbetet med uppdateringen av vård- och underhållsplanen bör följande moment ingå:

- Uppdatering av nulägesbeskrivningen.
- Kyrkogårdens historik uppdateras med förändringar som skett de senaste tio åren samt eventuella nytillkomna uppgifter.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens olika objekt samt uppdatering av förteckningen över underhåll och åtgärder.
- Inarbete en plan för bevarande och utveckling av kyrkogården.
- Uppföljande genomgång av kyrkogårdens gravplatser och uppdatering av den kulturhistoriska gravvårdsinventeringen.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens naturvärden med tillhörande rekommendationer för vård och skötsel.

Uppföljande konditionsbedömningar av kyrkogårdens alla delar måste ske betydligt tätare än vart tionde år.

2 Administrativa uppgifter

2.1 Ägoförhållanden m.m.

Kyrkogårdens namn: Västra Hargs kyrkogård

Fastighetsbeteckning: Hargs klockaregård 1:2, Hargs klockaregård 1:4

Besöksadress: Västra Hargs kyrka, 595 91 Mjölby

Kommun: Mjölby kommun

Län: Östergötlands län

Landskap: Östergötland

Huvudman för begravningsverksamheten: Folkungabygdens pastorat

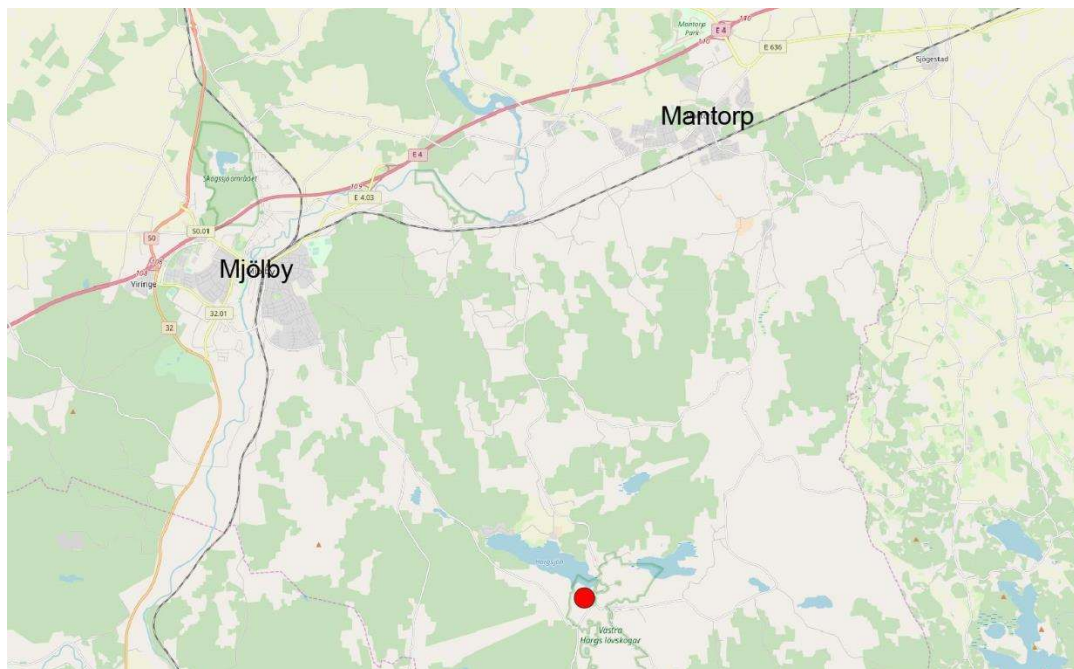
Markägare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltares adress: Axel Träffs gata 4, Mjölby

Kyrkogårdens totala storlek: 4381 m²

Växtzon: II-III

Kartvy, läget för Västra Hargs kyrkogård framgår av röd cirkel. Karta: www.openstreetmap.org.

2.2 Gravskick och pågående gravrätter

På kyrkogården finns kist- och urnplatser, en askgravlund och en minneslund. Sammanlagt finns 288 st pågående gravrätter (nov 2019). Beläggningen på kyrkogården är medelhög med gott om plats under kommande tioårsperiod. Kistgravplatserna är något begränsade pga smala gravrätter. Inget ytterligare gravskick planeras.

2.3 Skyddsstatus

Kulturmiljölagen

Kyrkogården är skyddad enligt 4 kap Kulturmiljölagen. Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar, medvetet gestaltad vegetation och gravanordningar som tillfallit upplåtaren.

Väsentliga ändringar kräver tillstånd från länsstyrelsen. Vid osäkerhet beträffande tillståndskrav kontaktas länsstyrelsen.

Miljöbalken

De äldre träden i kyrkogårdens trädkrans skyddas av det generella biotopskyddet enligt 7 kap. 11 § Miljöbalken. För åtgärder som påverkar biotopen måste dispens sökas hos länsstyrelsen.

Träden i trädkransen skyddas av det generella biotopskyddet.

Begravningslagen

Begravningslagen reglerar bestämmelser som har betydelse för gravplatsernas utformning. Enligt begravningslagen (kap. 7 § 26) har gravrättsinnehavaren rätt att bestämma gravordningens utseende och beskaffenhet. Begravningslagen berör även kulturhistoriskt värdefulla gravanordningar.

Plan- och bygglagen

Ärenden som faller utanför den statliga tillsynen genom Kulturmiljölagen regleras via Plan- och bygglagen. Enligt kapitel 6 i Plan- och byggförordning (2011:338) krävs bygglov för att uppföra byggnader inom begravningsplatsen eller göra tillbyggnader. Det krävs också bygglov för att anordna en ny begravningsplats eller i väsentlig grad ändra den befintliga.

3 Historisk bakgrund och utveckling

3.1 1100-talet – 1800-talet

Den första kyrkan uppförs troligtvis under 1200-talets första hälft. En ägoavmätningsskarta från 1705 visar kyrkogården kring den medeltida kyrkan. Kyrkogården har en kvadratisk form och omgärdningen är tydligt markerad. Längs södra och norra muren finns markeringar för stigluckor. I en sockenbeskrivning från 1760 står att kyrkans klockor hänger i en trästapel och att kyrkan ligger fördolt så att man först ser den när den när man kommer fram till den.

1705. Ägomätning (Lantmäteriets historiska kartor).

1817. Ägomätning (Lantmäteriets historiska kartor).

Under 1800-talets början rivs den medeltida kyrkan och på ungefär samma plats byggs den nuvarande kyrkan mellan 1814-15. I samband med att den nya kyrkan byggdes kan även den omgärdande kyrkogårdsmuren ha uppförts. På en ägoavmätningsskarta från 1817 syns den nya kyrkobyggnaden med kor och torn markerade. Runt kyrkogården är en mur markerad med ett indraget ingångsparti i öster som är samstämigt med dagens utseende. I P D Widegrens beskrivning av kyrkogården från 1800-talets första del nämns en ganska vacker griftegård i kyrkogårdens sydvästra hörn, omgiven av planterade almar och en häck av liguster. Även Häradsekonomiska kartan från 1868-77 visar den nya kyrkan, nu korsformigt markerad. Direkt öster och norr om kyrkogården ligger skolhuset och Klockaregården och vidare norrut ligger Kyrkoherdebostället

1868-77. Häradsekonomiska kartan (Lantmäteriets historiska kartor).

Under 1800-talets andra hälft finns behovet av att utöka kyrkogården och 1875 köps marken väster om kyrkogården in och kyrkogården utvidgas. Runt den nya delen byggs en mur i liknande utförande som den gamla kyrkogårdsmuren. Skarven mellan den äldre och yngre delen syns dock tydligt i muren.

3.2 1900-talet och framåt

Fotografier från sent 1800-tal och 1900-talets första decennier visar kyrkogården omgärdad av en relativt ung trädkrans, uppskattningsvis planterad kring 1890. I augusti 1921 besöker arkitekt Arre Essén kyrkogården inför upprättandet av ett renoveringsprogram för kyrkan. I en tjänstememorial ställd till Kungl. Byggnadsstyrelsen beskriver han kyrkogården:

Kyrkan ligger vackert på västsluttningen av en lummig dälld med utsikt över Hargsjön.

Kyrkogården är väl underhållen och har höga vackra träd och en del goda tidiga 1800-talsgravar. Den är omgiven av en mur av kilad gråsten, mot väster, söder och delvis mot norr är den utformad som terrassmur. Ingången är från öster med ett par vackra smidda grindar, troligen samtida med kyrkan men med vissa rokokoformer.

1895. Kyrkan och kyrkogården från norr (Östergötlands museum).

1921. Kyrkan och kyrkogården från norr (ATA).

På ett fotografi från 1920-talet kan man se att stora delar av kyrkogården vid den tiden var lagda i gräs. I gravområdet söder om kyrkan stod gravvårdarna glest i det halvhöga gräset. En rak gång leder fram till den södra kyrkporten och mot kyrkans fasad står två parksoffor. På 1960-talet har rygghäckar i raka rader planterats på kyrkogårdens södra del och norr om kyrkan står flera större lövträd.

1921. Kyrkogårdens södra del med gravområden helt lagda i gräs (ATA).

1961. Kyrkogårdens södra del (t v) med rygghäckar i raka rader och kyrkogårdens nordöstra del (t h) med flera större friväxande lövträd (ATA).

3.1 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia

Den kronologiska förteckningen kompletteras när ytterligare händelser blir kända samt när vård- och underhållsplanen uppdateras.

Årtal	Händelse	Källa
1200	Den första kyrkan på platsen byggs sannolikt under 1200-talets första hälft.	Löfgren Ek (2002)
1760	I C F Broocmans sockenbeskrivning står att kyrkans klockor hänger i en trästapel och att kyrkan ligger fördolt så att man först ser den när den när man kommer fram till den.	Löfgren Ek (2002)
1814-15	Nuvarande kyrka byggs. Invigningen äger rum 1816.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2019)
1875	Mark köps in för att utvidga kyrkogården åt väster. Runt den nya delen byggs en omgärdande mur i liknande stil som omgärdar den äldre delen. Övergången mellan den äldre och den yngre delen är ändå tydlig.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2019)
2004	Vid en arkeologisk schaktkontroll påträffas lämningar av den medeltida kyrkan intill nuvarande kyrkans norra fasad.	Löfgren Ek (2002)
2005	En ask- och minneslund anläggs i kyrkogårdens sydvästra hörn.	Folkungabygdens pastorat
2008	Länsstyrelsen ger tillstånd till borttagning av träd i trädkransen. Beslut daterat 2008-05-09.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2019)
2011	Den norra kyrkogårdsmuren är skadad, delvis pga lindarna i trädkransen. Muren läggs om längs den östra (äldre) delen.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2019)

4 Beskrivning av kyrkogården

4.1 Karta över kyrkogården

Västra Hargs kyrkogård, 2019.

4.2 Omgivning och sammanhang

Kyrkogården ligger i ett kuperat landskap invid landsvägen mot Sya. Kyrkogården omges närmast av åkrar och halvöppna hagmarker utom i öster, där en bergig och kuperad skog kommer nära. I väster sluttar terrängen neråt mot bäcken mot Hargsjön. Öster om kyrkogården ligger församlingshemmet som tidigare har varit skola/sockenstuga. Norr om församlingshemmet finns ett bisättningsrum insprängt i sluttningen. Prästgården ligger en dryg halvkilometer norr om kyrkogården, på andra sidan om Hargsjöns vik.

Kyrkogården är en typisk landsortskyrkogård med en nästan kvadratisk form och med en stramt rätlinjig planlösning. Den förhållandevis stora vitputsades kyrkan är placerad i den nordöstra delen, vilket utgör kyrkogårdens äldsta del. Under 1870-talet utvidgades kyrkogården åt väster. Det nya området integrerades med den äldre delen och gavs en omgärdande mur lika den gamla kyrkogårdens omgärdning.

I kyrkogårdens sydvästra hörn finns en ask- och minneslund och nedanför den omgärdande muren finns ett lapidarium.

Kyrkogården från väster. I förgrunden syns 1870-talets utvidgning. Kyrkan ligger på kyrkogårdens äldsta del. Bortanför kyrkogården ligger församlingshemmet som tidigare varit en skola och sockenstuga.

4.2.1 Karaktärsområden

Inom kyrkogården finns delar med olika karaktärer, sprungna ur olika funktioner och tidsepoker.

Området norr om kyrkan

Området präglas av en äldre gravplatsindelning, sprungen ur 1800-talets stilideal. Gravplatserna är olika stora och något oregelbundet placerade. Flera är täckta med singel och omgärdade av låga häckar eller stenramar. Även ett gjutjärnsstaket förekommer. Inom området finns även kyrkogårdens äldsta gravvårdar, flera är av högsmala tidstypiska 1800-talsmodeller.

Området söder om kyrkan

Området har en enhetlig och strikt karaktär av häckkyrkogård, präglad av de återkommande rygghäckarna, de regelbundna gravraderna och gångarnas raka dragning. Karaktären understryks ytterligare av gången från kyrkans sydportal som kantas av strikt klippta häckar och avslutas vid ett träkors i söder.

Området i väster

Områdets karaktär ansluter till häckkyrkogårdskaraktären i området söder om kyrkan genom de återkommande rygghäckarna och regelbundna gravrader. Karaktären är dock något mer uppluckrad genom att vissa häckar tagits bort. Karaktären av linjegravsområde är påtaglig genom de mindre och enkla gravvårdarna i områdets västra gravrader.

Området i norr

Området i söder

Området i väster

4.3 Omgärdning och ingångar

Hela kyrkogården omgärdas av en kyrkogårdsmur – en traditionell kallmurad stödmur. Muren är uppbyggd som vallgärde i öster längs landsvägen och längs övriga sidor som stödmurar. Särskilt markanta är stödmurarna mot väster där de är uppmot fyra meter höga. Murens äldsta delar är troligen från tidigt 1800-tal, kanske samtida med kyrkan. De västra delarna är yngst och byggdes i samband med kyrkogårdens utvidgning på 1870-talet. Innanför kyrkogårdsmuren står en relativt gles och delvis väldigt ung trädkrans (se vidare kap. 4.5 Vegetation).

Kyrkogårdens enda ingång är mot öster. Ingången är försedd med en pargrind i smide. Enligt en tidigare utförd bogårdsinventering är grindarna från 1800-talets slut. Det är dock oklart om det verkligen är samma grindar som enligt Arre Esséns beskrivning från 1921 har ”vissa rokokoformer”. De bastanta grindstolparna av gråsten kan vara samtida med grindbladen, eller äldre.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Den omgärdande kyrkogårdsmuren och en ung oxel i trädkransen.

Den östra ingången från parkeringen.

4.4 Gångsystem

Kyrkogården har ett enkelt rätlinjigt gångsystem. En huvudaxel löper från kyrkogårdens ingång förbi kyrkans sydfasad och vidare till kyrkogårdens västra sida där den ansluter till en kringgårdande gång. Väster om kyrkan löper en nord-sydlig gång som korsar huvudaxeln. Framför kyrkans södra port finns en häckkantad vidgade plats med en gång som löper söderut mot den södra muren, där ett större kors i trä står i fonden. Vid korset viker gången av mot öster och kringgår det sydöstra gravområdet. Samtliga gångar är belagda med naturgrus och krossgrus.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Gångytan söder om kyrkan.

Den vidgade platsen vid kyrkans södra port och gången med korset i fonden.

4.5 Vegetation

Innanför den omgärdande kyrkogårdsmuren omgärdas kyrkogården av en gles och delvis ung träskrans med lind i söder och väster och oxel norr och öster. Lindarna är äldst och är troligtvis planterade kring 1900-talets mitt. De relativt unga oxlarna har planterats efter 2005 och ersatte lindar längs norra sidan och askar längs östra sidan. Ovanpå muren i öster växer olika friväxande buskar (häckoxbär och syren).

Utöver trädkransen utgörs kyrkogårdens övriga trädvegetation av fyra silveroxlar som väster om kyrkan flankerar den öst-västliga huvudaxeln.

På kyrkogårdens södra och västra delar skapar långsträckta rygghäckar mellan gravraderna karaktären av en häckkyrkogård. Rygghäckarna är mestadels klippta lövhäckar (måbär, oxbär och olika sorter av spirea), men även friväxande häckar (ölandstok) samt klippta vinter- och städsegröna häckar (buxbom och idegran).

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Kyrkogårdens trädkrans med äldre lindar i söder (t v) och relativt unga oxlar i norr och öster (t h).

De fyra silveroxlarna längs huvudaxeln.

Rygghäckar i gravområdet söder om kyrkan

4.6 Gravanordningar

Gravkvarteren är till största del lagda i gräs och ordnade i långa räta gravrader med gravvårdarna stående rygg mot rygg. Mellan gravraderna löper rygghäckar. Den linjerade indelningen härrör sannolikt från en omstrukturering av kyrkogården till en häckkyrkogård typisk för mitten av 1900-talet. Häckkyrkogården bryts av ett relativt stort inslag av bevarade gravanordningar, främst från decennierna kring sekelskiftet, flera praktfulla och påkostade. Högre obelisker, bautastenar och kors förekommer liksom ett antal gjutjärnsstaket, ramar av sten och omgärdande gravhäckar av buxbom. Det finns även ett noterbart inslag av hantverksskickligt huggna tidstypiska exempel på asymmetriska gravvårdar från 1970-talet.

Norr om kyrkan finns ett mindre område där indelningen är mer uppbruten med fler bevarade äldre olika stora grusgravar med tillhörande praktfulla gravanordningar. Här saknas rygghäckarna

och sekelskifteskaraktären (1900) är i hög grad bevarad. Bland kyrkogårdens äldsta gravvårdar finns några gamla gravvårdar av kalksten och gjutjärn från 1800-talet strax nordöst om kyrkan.

På kyrkogårdens västra del finns rester av allmänna linjen med små typiskt anspråkslösa gravvårdar bevarade.

Gravvård av gjutjärn från 1800-talets första hälft.

Häckomgärdad gravplats med gravvård från tidigt 1900-tal.

Häckkyrkogård typisk för mitten av 1900-talet.

4.7 Ask- o minneslund

I kyrkogårdens sydvästra hörn ligger en kombinerad ask- och minneslund. Platsen ligger naturskönt med utblick över bäcken och vidare mot den omgivande kuperade naturmarken. Den halvrunda platsen omgärdas av en halvhög klippt idegranshäck. I framkant står en pelare av granit med den blåstrade texten ”Ask- o minneslund”. Snett bakom pelaren finns en ljus- och vashållare. I platsens östra del finns en sittplats med en soffa, en blomsterurna och en namnsten med namnplattor av brons.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Ask- och minneslund i kyrkogårdens sydvästra hörn.

4.8 Konstnärlig utsmyckning

Strax innanför den södra kyrkogårdsmuren och i fonden för kyrkans södra port står ett högre och smäckert kors av trä.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Träkors längs kyrkogårdens södra sida.

5 Kulturhistorisk värdeanalys

5.1 Övergripande kulturhistoriska värden

- Ända sedan medeltiden har det funnits en kyrka och kyrkogård på platsen. Kyrkan och kyrkogården har genom århundradena utgjort Västra Hargs centrala punkt. De utgör ett landmärke med stor betydelse för landskapsbilden och för bygdens kulturhistoriska sammanhang.
- Västra Hargs kyrkogård har varit i kontinuerligt bruk sedan en kyrka byggdes på platsen för nästan tusen år sedan. Den är bärare av den kristna seden att begrava de döda invid kyrkan på en omgärdad kyrkogård. Ytterligare medeltida drag som levt kvar är traditionen med gravlägen i öst-västlig riktning.
- Kyrkogården är en plats som berör känslomässigt och den har stor betydelse för invånarnas samhörighet och förankring i byn. Den är en förbindelselänk till äldre generationer, det gamla jordbrukssamhället och livet i bygden sedan många hundra år tillbaka.
- Kyrkan och kyrkogården är en viktig del i Västra Hargs sockencentrum. Enligt gängse mönster under 1800-talet uppfördes här ett skolhus intill kyrkogården. Rester från det tidigare sockencentrat återfinns i bevarade byggnader främst öster och nordöst om kyrkogården.
- Den omgärdande kyrkogårdsmuren, övervägande av kallmurad gråsten, den konkavt indragna ingången i öster med smidesgrindar utgör i sin helhet en traditionell kyrkogårdsomgärdning.
- Kyrkogårdens trädkrans berättar om 1800-talets formande av kyrkogården till en parkliknande miljö. De äldre träden skänker kyrkogården ett visst tidsdjup.
- Kyrkogårdens äldre gravvårdar förmedlar tidsdjup, visar gravkulturen under 1800-talet och det tidiga 1900-talet och kan genom inskriptioner berätta om livet och verksamheterna i bygden för 100-150 år sedan.

5.2 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden

Västra Hargs kyrkogård är en typisk mellansvensk landsortskyrkogård. Den är naturskönt belägen omgiven av ett böljande och varierat kulturlandskap. Viktiga framträdande karaktärer och strukturer för kyrkogårdsmiljön är:

- Den omgärdande kyrkogårdsmuren och kyrkogårdsgrinden i smide.
- Gångarnas enkla traditionella dragning. Naturgrus som den dominerande beläggningen.
- Den traditionella trädkransen med lövträd.
- Karaktären av häckkyrkogård på de västra och södra delarna förmedlar stilidealen från 1900-talets mitt.
- På kyrkogårdens västra del finns rester av ett barngravsområde och allmänna linjen. Det är av stor vikt att gravvårdar bevaras, så att det går att avläsa gravsättningarnas ordningsföljd.
- Gravanordningar och gravvårdar från 1800-talets mitt och framåt.
- Kyrkogårdens olika karaktärsområden, beskrivna i kap 4.2.1

Det gamla skolhuset, numera församlingshem öster om kyrkogården är en rest från det tidigare sockencentrat.

Den traditionella kyrkogårdsmuren som omgärdar kyrkogården, här längs östra sidan.

Häckkyrkogård med gravvårdar från sekelskiftet 1900 och modernare gravvårdar från 1950-talet och framåt.

7 Referenser

Muntliga källor

Folkungabygdens pastorat

Arkiv

ATA (Antikvarisk-Topografiska arkivet, Stockholm)

Kulturmiljöbild (Riksantikvarieämbetet, www.raa.se)

Fornsök, (Riksantikvarieämbetet, www.raa.se)

Skyddad natur (Naturvårdsverket, www.skyddadnatur.naturvardsverket.se)

Litteratur

Ahklou Klintborg, Å. (2001). *Mellan trädkrans och minneslund*. Stad & Land nr 167. Alnarp: Movium

Andreasson, A. (2012). *Gravvårdar i sten – ett mångskiftande kulturarv*. Movium

Bucht, E. (red.) (1992). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*. Stad & Land nr 103. Movium

Carlsson, Å. & Hultengren, S. (2007). *Kyrkogården – en Noas ark*. Svenska kyrkan och Naturcentrum AB

Hansson, H-E., Bielawski, J. & Jönsson, K. (2002). *Vård av gravstenar*. 1. Uppl. Riksantikvarieämbetet, Stockholm

Jonsson, M. (red.) (2009). *Ett levande kulturarv – Kyrkogårdar i Växjö stift*. Publikationer i Växjö stift no 15. Växjö

Löfgren Ek, A. (2002). *Västra Hargs kyrkogård – Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering*. Östergötlands länsmuseum: Linköping

Natursten: Gravvårdar. (2005). Sveriges stenindustriförbund, Kristianstad

Reijer, P. & Sörensen A-B. (2007). *Tillgängliga gångar på kyrkogårdar, i parker och bostadsgårdar*. Stad & Land nr 170. Alnarp: Movium

Riksantikvarieämbetet, m.fl. (2014). *Fria eller fälla – En vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet. (2002). *Vård av gravstenar*. Stockholm

Sandell, A. (2012). *Kyrkogårdshandboken*. Stad & Land nr 182. Alnarp: Movium

Schönbäck, H. (2008). *De svenska städernas begravningsplatser 1770-1830: arkitektur, sanitet och det sociala rummet*. Stockholm: Stockholmia förlag

Sjöman, H. & Slagstedt, J. (red.) (2015). *Träd i urbana landskap*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Unnerbäck, Axel. (2003). *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag

Wästberg, P. (m.fl.) (2001). *Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar*. Stockholm